

Novo arhivsko zakonodavstvo: lov na vještice

ŽIVANA HEDBELI, PH.D.

ravnateljica - Državni arhiv u Zagrebu, Opatička 29, 10000 Zagreb, Hrvatska
e-mail: ravnateljica@daz.hr

New Archival Legislation: the Witch Hunt

ABSTRACT

General Data Protection Regulation (GDPR) (EU) 2016/679 entered in force in Croatia on May 25, 2018. General Data Protection Regulation regulations still have to be applied. On June 29, 2018 the Croatian Parliament has proclaimed Law on Archives and Archival Records. Personal data of the persons that filled public posts and were members or collaborate of the security services till the May 30, 1990 are accessible without any restrictions regarding the part on performing duties or services. In Croatia there is no person that has been subject to trial only because he/she filled public posts and was members or collaborates of the security services during the socialism. There is no law that will make such trials possible. There are no official registers, released by the competent bodies, which list public officers, members or collaborates of the security service till the May 30, 1990. The unavoidable question arises regarding what criteria archivist should use to determine these persons, where to find relevant data. Why a task that is not and should not be competence of an archive is enforced on archives.

Key words: Croatia, archives, act, personal data, human rights

La nuova legislazione archivistica: caccia alle streghe

SINTESI

Il Regolamento generale sulla protezione dei dati (UE) 2016/679 è entrato in vigore in Croazia il 25 maggio 2018, e deve ancora essere applicato. Il 29 giugno 2018 il Parlamento croato ha promulgato la Legge sugli archivi e la documentazione d'archivio. I dati personali di coloro che occupano posti pubblici e sono stati membri dei o hanno collaborato con i servizi di sicurezza fino al 30 maggio 1990 sono accessibili senza alcuna restrizione per quanto riguarda la parte relativa all'esecuzione di incarichi o servizi. In Croazia nessuno è stato oggetto di giudizio, solo per aver occupato posti pubblici o per esser stato membro o collaboratore dei servizi di sicurezza durante il socialismo. Non c'è nessuna legge che renderà possibili tali procedimenti. Non esistono registri ufficiali, rilasciati dagli organi competenti, che elenchino i pubblici ufficiali, membri o collaboratori dei servizi di sicurezza fino al 30 maggio 1990. Inevitabile chiedersi quali criteri un archivista debba utilizzare per individuare queste persone, e dove trovare i dati rilevanti. Perché un'attività che non è e non dovrebbe essere di competenza di un archivio viene applicata agli archivi.

Parole chiave: Croazia, archivi, atto, dati personali, diritti umani

Nova arhivska zakonodaja: lov na čarovnice

IZVLEČEK

Na Hrvaskem od 25. maja 2018 velja splošna uredba o varstvu podatkov (GDPR) (EU) 2016/679. Vseeno je treba uporabljati splošne uredbe o varstvu podatkov. Hrvaški parlament je 29. junija 2018 razglasil Zakon o arhivih in arhivskem gradivu. Osebni podatki oseb, ki so do 30. maja 1990 opravljale javne dolžnosti, bile pripadniki varnostnih službah ali pa so z njimi sodelovale, so dostopni brez kakršnih koli omejitev, ne glede na to, kakšno delo ali storitev so opravljale. Na Hrvaskem ni nobene osebe, ki bi bila podvržena sojenju samo zato, ker je opravljala javno dolžnost in je pripadala oziroma sodelovala z varnostnimi službami med socializmom. Na Hrvaskem ni nobene-ga zakona, ki bi omogočil tako sodbo. Uradni službeni registri, ki naštevajo javne uslužbenke, člane ali sodelujoče pri varnostni službi do 30. maja 1990, ne obstajajo. Pojavlja se neizogibno vprašanje, katera merila in kriterije mora arhivist uporabiti za ugotavljanje teh oseb in kje najti relevantne podatke. Zakaj se torej naloga, ki ni in ne sme biti pristojnost arhiva, vseeno preda arhivu?

Ključne besede: Hrvaska, arhiv, akt, osebni podatki, človekove pravice

Novo arhivsko zakonodavstvo: lov na vještice

APSTRAKT

U Republici Hrvatskoj je 25.5.2018. stupila na snagu Opća uredba o zaštiti podataka. Primjena Opće uredbe u praksi tek predstoji. 29.6.2018. donesen je Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Osobni podaci osobe koja je do 30.5.1990. obnašala javne dužnosti ili bila pripadnik ili suradnik službe sigurnosti dostupni su bez ograničenja u dijelu koji se odnosi na obavljanje te javne dužnosti odnosno službe. U Hrvatskoj nitko nije suđen isključivo zato je obnašao javne dužnosti u doba socijalizma te bio pripadnik ili suradnik službe sigurnosti, niti je donesen zakon na temelju kojeg bi ovakva suđenja bila moguća. Ne postoje službeni registri obnašatelja javnih dužnosti, pripadnika ili suradnika službe sigurnosti do 30.5.1990. Neminovno se postavlja pitanje na temelju kojih kriterija će arhivisti odrediti ove osobe, gdje pronaći relevantne podatke, te zašto je arhivistima nametnuta zadaća koja niti spada niti može spadati u nadležnost arhiva.

Ključne riječi: Hrvatska, arhiv, zakon, osobni podatak, ljudska prava

Uvod

Republika Hrvatska (RH) u teškom je ratu postala samostalna zemlja, promijenila državni i društveni sistem. Nakon rata dolazi do sagledavanja dijelova hrvatske prošlosti koji su u prethodnim razdobljima, ovisno o utjecajima pojedinih režima, bili ideološki tumačeni ili manje dostupni. Prelazak iz jednopartijskog sustava u demokraciju nije lagan. Hrvatska i njeni građani uče što znači demokracija, vladavina prava, zaštita ljudskih prava, što je zadaća vlasti i uprave, dužnosti, prava i obveze koje donosi samostalnost i privatno vlasništvo, transparentnost rada i preuzimanje odgovornosti za vlastita djela i postupke. RH je svoj prvi arhivski zakon donijela 1997. godine. Promjene izazvane pristupanjem zemlje Europskoj Uniji (EU), napretkom informatičke tehnologije i potrebom za konkurentnošću na slobodnom tržištu ukazale su na potrebu izrade novog arhivskog zakona, odnosno poboljšanje rada arhivske službe i njeno uklapanje u e-poslovanje uprave i privrede. U RH je, kao i svim članicama EU, 25.5.2018. na snagu stupila Opća uredba o zaštiti podataka. Opća uredba jednako štiti pravo na zaborav i pravo na sjećanje. Primjena Opće uredbe u praksi tek predstoji. RH je u srpnju 2018. donijela novi arhivski zakon.

Hrvatska u 20. stoljeću

Južni Slaveni su u 20. stoljeću ostvarili svoju romantičarsku težnju života u istoj zajednici. Nastanak i raspad zajedničke države obilježila su tri rata. Prvi svjetski rat omogućio je nastanak, 20.10.1918., Države Srba, Hrvata i Slovenca, odnosno Kraljevine Jugoslavije. Nakon Drugog svjetskog rata, Hrvatska je bila socijalistička republika i kao federalna jedinica tvorila Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ). Na čelu SFRJ bio je Josip Broz Tito, čije je odlučno „Ne!“ 1948. dovelo do raskola između tadašnjeg SSSR-a i Jugoslavije, Staljina i Tita, a Jugoslaviji omogućilo vlastitu inačicu socijalizma, specifičnu ulogu u svijetu podijeljenom na blokove, osnivanje Pokreta nesvrstanih. U SFRJ je bilo dopušteno djelovanje samo jedne partije, komunističke.

Jugoslavija se raspala u krvavom i teškom ratu. 1990. u Hrvatskoj su provedeni prvi demokratski višestranački izbori. 30.5.1990. konstituiran je demokratski izabrani višestranački državni sabor, a 22.12.1990. donesen prvi Ustav. 25.6.1991. RH je postala samostalna i nezavisna država. Borbe su prestale nakon akcija Bljesak i Oluja 1995., a zaključno s 1998. mirno je reintegrirano Hrvatsko podunavlje. U trenu pisanja ovog referata na čelu izvršne vlasti je 14. po redu Vlada RH, i 9. saziv Hrvatskoga sabora. Zadnji Zakon o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave donesen je 2016., prethodno je mijenjan i/ili dopunjavao 29 puta¹. Uz posljedice rata, Hrvatska se suočava s tranzicijom, gospodarskom krizom, iseljavanjem (posebice mladih), ogromnim vanjskim i unutarnjim dugom, padom standarda, velikim raskorakom između želja i mogućnosti, nedostatkom tradicije djelovanja društva i države u demokraciji, urušavanjem moralnih vrijednosti, pojedincima i skupinama željnih vlasti u cilju osiguranja vlastitog probitka, korupcijom i klijentelizmom ...

1. Narodne novine 31/1990, 41/1990, 59/1990, 53A/1991, 61/1991, 73/1991, 22/1992, 55/1992, 44/1993, 94/1993, 117/1994, 72/1994, 92/1996, 131/1997, 48/1999, 15/2000, 199/2003, 30/2004, 136/2004, 22/2005, 44/2006, 5/2008, 27/2008, 77/2009, 150/2011, 22/2012, 39/2013, 125/2013, 148/2013.

Budući se iz jednopartijskog sustava praktički „preko noći“ prešlo u višestranačje, dobar se dio eminentnih osoba i rukovodećeg kadra iz razdoblja socijalizma učlanio u novoosnovane partije i stranke i preuzeo čelnu ulogu u društvu i državi. Dr. sc. Franjo Tuđman (1922.-1990.), prvi predsjednik RH i vrhovnik Hrvatske vojske, i sam je bio partizan, general-major Jugoslavenske narodne armije (JNA), radio u Generalštabu JNA, bio član Komunističke partije Jugoslavije. Hrvatska nikada nije provela lustraciju² niti donijela zakon o istoj.

Prvi Ustav RH donesen je 22.12.1990. Izvorišne osnove Ustava izražavaju tisućljetnu nacionalnu samobitnost i državnu opstojnost hrvatskoga naroda pri čemu se poziva na, između ostalog, pristupanje Hrvatske 1918. godine Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, te uspostavu temelja državne suverenosti u razdoblju Drugoga svjetskoga rata, izraženoj u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943.), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947.) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963.-1990.). Temeljne odredbe određuju da su sloboda i jednakost prve najviše vrednote ustavnog poretka RH. Svakomu se građaninu jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. Svakom se jamči sigurnost i tajnost osobnih podataka. Bez privole ispitanika, osobni se podaci mogu prikupljati, obrađivati i koristiti samo uz uvjete određene zakonom. Zabranjena je uporaba osobnih podataka suprotna utvrđenoj svrsi njihovoga prikupljanja.

Jugoslavija je svoj prvi arhivski zakon donijela 1950., Opći zakon o državnim arhivima. Hrvatski Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima donesen je 1962. Arhivsko gradivo iz vremena do 15.5.1945. u pravilu je pristupačno javnosti, a ukoliko sadrži podatke koji bi mogli povrijediti javni ili osobni interesi, ravnatelj arhiva određuje može li se gradivo koristiti i u koju svrhu.

Dostupnost arhivskog gradiva u Republici Hrvatskoj

RH je svoj prvi arhivski zakon, Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, donijela u rujnu 1997. Javno arhivsko gradivo koje se odnosi na osobne podatke (matice, liječnička dokumentacija, osobni dosjei, sudski, porezni, financijski i sl.) dostupno je za korištenje 70 godina nakon svoga nastanka, odnosno 100 godina od rođenja osobe na koju se odnosi.

18.6.2003. donesen je Zakon o zaštiti osobnih podataka. Sukladno Zakonu osobni podatak je svaka informacija koja se odnosi na identificiranu fizičku osobu ili fizičku osobu koja se može identificirati; osoba koja se može identificirati je osoba čiji se identitet može utvrditi izravno ili neizravno, posebno na osnovi identifikacijskog broja ili jednog ili više obilježja specifičnih za njezin fizički, psihološki, mentalni, gospodarski, kulturni ili socijalni identitet. Obrada osobnih podataka je svaka radnja ili skup radnji izvršenih na osobnim podacima, bilo automatskim sredstvima ili ne, kao što je prikupljanje, snimanje, organiziranje, spremanje, prilagodba ili izmjena, povlačenje, uvid, korištenje, otkrivanje putem prijenosa, objavljivanje ili na drugi način učinjenih dostupnim, svrstavanje ili kombiniranje, blokiranje, brisanje ili uništavanje, te provedba logičkih, matematičkih i drugih operacija s tim podacima.

13.2.2017. Klub zastupnika Mosta nezavisnih lista³ donio je odluku o otvaranju javne rasprave o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjeni dopuni Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, rasprava traje od 13. do 27.2.2017.⁴ Prijedlog MOST-a prošao je „ispod radara“ arhivske⁵, a u općoj javnosti uglavnom perci-

2. Lustracija je provjera i uklanjanje iz javnog političkog života onih osoba koje su bile aktivne u službi totalitarnih režima (članovi nacionalsocijalističke i komunističkih partija te službenici i doušnici njihovih tajnih službi).

3. Most nezavisnih lista (MOST) politička je stranka nastala krajem 2012. godine. Božo Petrov, čelnik stranke izabran je, nakon održanih parlamentarnih izbora u rujnu 2016., za predsjednika Hrvatskoga sabora. Uslijed krize vlasti u svibnju 2017., nakon lokalnih izbora, ministri MOST-a izlaze iz Vlade RH, a Petrov više nije na čelu Hrvatskoga sabora.

4. <http://www.sabor.hr/13-veljace-2017-27-veljace-2017-informacija-o-javn> (pristupljeno 1.4.2018.).

5. U savjetovanju sa zainteresiranom javnosti sudjelovali su Hrvatski državni arhiv, Hrvatsko arhivističko društvo, Maja Pleskalt i Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Živana HEĐBELI: Novo arhivsko zakonodavstvo: lov na vještice, 13-24

pirana kao „politički trik“ kojim se želi pobijediti na lokalnim izborima.⁶

24.3.2017., “Zakon je tempiran zbog potreba lokalnih izbora. Povoljan je trenutak da oduzmete dio biračkog tijela HDZ-u jer vaša koalicija ne funkcionira i radi se o borbi za biračko tijelo u smislu tko ima veće zasluge za otvaranje arhiva”, izjava Branimira Bunjca, saborskog zastupnika (politička stranka Živi zid), o Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, prijedlogu političke stranke Most. <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/475577/brojne-kritike-na-mostov-zakon-o-tvaranju-arhiva-sve-je-to-zbog-izbora-pokusavaju-kupiti-dio-hdz-ovih-biraca>

4.5.2017. donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o arhivskom gradivu i arhivima. Osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 100 godina od rođenja osobe na koju se osobni podatak odnosi ili deset godina od smrti osobe na koju se osobni podatak odnosi, pri čemu se rokom dostupnosti smatra onaj rok koji prvi istekne. Ako datum rođenja i datum smrti osobe nisu

6. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/ravnatelj-drzavnog-arhiva-pisao-petrovu-niste-nas-nista-pitali-20170207>, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/cini-se-kako-hdz-i-most-paralelno-rade-svaki-na-svom-zakonu-o-otvaranju-komunistickih-arhiva/>, <http://www.sibenik.in/hrvatska/ivica-poljicak-vlada-zeli-da-se-arhivi-otvore-da-se-vodi-racun-a-o-zrtvi-kakone-bi-opet-bila-zrtva/73473.html>, <https://www.vecernji.hr/vijesti/most-zeli-otvoriti-arhive-do-izbora-a-hdz-poslije-1161836>, <http://vijesti.hrt.hr/373294/roman-leljak-u-saboru-na-poziv-mosta>, <http://vijesti.hrt.hr/429008/otvoreno-treba-li-potpuno-otvoriti-drzavi-arhiv>, <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/475577/brojne-kritike-na-mostov-zakon-o-tvaranju-arhiva-sve-je-to-zbog-izbora-pokusavaju-kupiti-dio-hdz-ovih-biraca>, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/uzivo-krenula-rasprava-o-drzavnim-arhivima-glasnovic-pohvalio-most-20170324/print>, <http://www.glas-slavonije.hr/328618/1/Zakon-o-arhivima-u-sluzbi-izbora>, <http://hrvatska-danas.com/2017/03/24/video-grmoja-u-saboru-otvaranje-arhiva-je-i-otkrivanje-pretvorbenog-kriminala-jer-to-je-ista-ekipa/>, <http://hrvatska-danas.com/2017/03/26/nina-obuljen-o-otvaranju-arhiva-vlada-je-ukazala-da-je-prijedlog-mostovih-izmjena-u-suprotnosti-s-nizom-hrvatskih-zakona/>, <https://lider.media/fight-club/otvaranje-arhiva-komunistickog-sustava-izazvat-ce-podjele-u-drustvu/>, <https://www.24sata.hr/news/sabor-raspravlja-o-mostovom-prijedlogu-o-otvaranju-arhiva-517203> ... (pristupljeno 4.4.2018.).

poznati ili je njihovo utvrđivanje povezano s nerazmjernim teškoćama i troškovima, osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 70 godina od nastanka toga gradiva. Javno arhivsko gradivo nastalo prije 22.12.1990. djelovanjem: saveznih tijela i organizacija bivše SFRJ na teritoriju tadašnje Socijalističke Republike Hrvatske (SRH), Sabora SRH i njegovih domova (vijeća), članova Predsjedništva SFRJ iz SRH, delegacije Sabora u Vijeću republika i pokrajina Skupštine SFRJ, Predsjedništva SRH, Savjeta Republike, Izvršnog vijeća Sabora SRH, republičkih sekretarijata i komiteta, republičkih organa uprave i upravnih organizacija, republičkih savjeta, Vrhovnog suda Hrvatske, Ustavnog suda Hrvatske, redovnih sudova i sudova udruženog rada, javnog tužilaštva, javnog pravobranilaštva, pravobranila samoupravljanja, Komiteta za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu, Pete vojne oblasti JNA, Vojnopomorske oblasti JNA, Vojnog suda u Zagrebu, Teritorijalne obrane i civilne zaštite, Narodne banke Hrvatske, Udružene banke Hrvatske, Saveznog deviznog inspektorata, Odjel u Zagrebu, Službe društvenog knjigovodstva SRH, Republičkog fonda za razvoj privredno nedovoljno razvijenih krajeva, komisija za ispitivanje porijekla imovine prvog i drugog stupnja, republičkih samoupravnih interesnih zajednica i udruženih samoupravnih interesnih zajednica, međunarodnih i međurepubličkih tijela i organizacija u kojima je sudjelovala SRH, skupština i izvršnih tijela (organa) općina, gradskih zajednica općina i zajednica općina, bivših društveno-političkih organizacija, uključujući pravne prednike i pravne sljednike navedenih tijela i organizacija kao i njihove stručne službe, dostupno je za korištenje bez navedenih ograničenja.

Istodobno, Ministarstvo kulture RH radi na izradi novog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima. Stručne službe Ministarstva kulture izradile su tekst Prijedloga zakona. Ministarstvo kulture imenovalo je Stručno povjerenstvo za izradu novog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima⁷. Povjerenstvo se sastalo: 20.2.2017. - raspravlja o ključnim polazištima za izradu novog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima; 30.3.2017. - raspravlja o tekstu novog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima; 5.4. 017. - usvojen je završni tekst novog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima.⁸

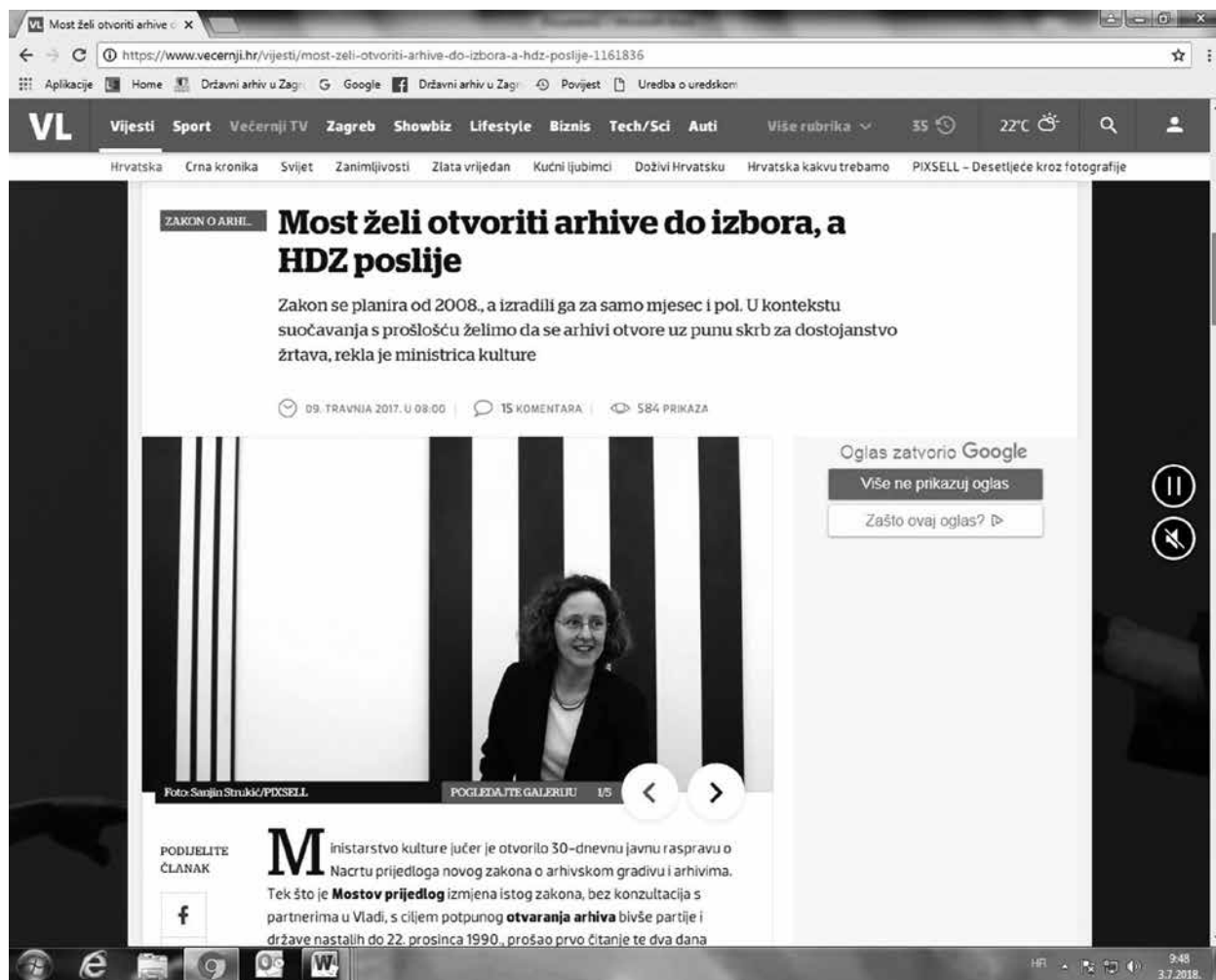
U travnju 2017. Vlada RH donijela je nacrt prijedloga Zakona o arhivskom gradivu i arhivima. Nacrt je dostupan za savjetovanje zainteresiranoj javnosti⁹.

7. Koordinator Povjerenstva je dr. sc. Ivica Poljičak, državni tajnik Ministarstva kulture, a članovi: Jurica Cesar, ravnatelj Državnog arhiva za Međimurje, dr. sc. Ante Gverić, ravnatelj Državnog arhiva u Zadru, Damir Hrelja, ravnatelj Državnog arhiva u Varaždinu, Jozo Ivanović, Hrvatski državni arhiv, mr. sc. Branko Kaleb, Ministarstvo kulture, Nela Kušanić, ravnateljica Državnog arhiva u Sisku, dr. sc. Dražen Kušen, predsjednik Hrvatskog arhivističkog društva, Ivica Mataija, ravnatelj Državnog arhiva u Gospiću, Darko Rubčić, predsjednik Hrvatskog arhivskog vijeća, prof. dr. sc. Hrvoje Stančić, predstojnik Katedre za arhivistiku i dokumentaristiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. <http://www.min-kulture.hr> (pristupljeno 2.4.2018.)

8. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=18359> (pristupljeno 2.6.2018.)

9. Svi predstavnici zainteresirane javnosti bili su pozvani da dostave svoje načelne primjedbe i prijedloge na cjelokupni tekst Prijedloga zakona, kao i konkretne primjedbe i prijedloge na pojedine članke. Javno internetsko savjetovanje trajalo je od 7.4. do 8.5.2017. Očitovanja su dostavili: Financijska agencija, Gabrijela Krmpotić Kos, Ured Pučke pravobraniteljice, Državni arhiv u Gospiću; Kolegij ravnatelja arhiva RH, Danijel Jelaš, Tatjana Ružić, Dinko Majcen, Državni arhiv u Osijeku, Silvija Babić, Povjerenik za informiranje, Domagoj Zovak, Boris Herceg, Maja Pleskalt, Ivica Halapir, Živana Hedbeli, Arian Rajh, Nikola Mokrović, Hrvatsko arhivističko društvo, Hrvatska javnobilježnička komora, Martina Krivić Lekić, Silvio Salamon Jazbec, Kristijan Karajić, Alen Laković. <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=5123> (pristupljeno 2.4.2018.)

Živana HEĐBELI: Novo arhivsko zakonodavstvo: lov na vještice, 13-24

9.4.2017., izjava ministriculture dr. sc. Nina Obuljen Koržinek u povodu otvaranja savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o nacrtu prijedloga Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, <https://www.vecernji.hr/vijesti/most-zeli-otvoriti-arhive-do-izbora-a-hdz-poslije-1161836>

Vlada RH je 2.11.2017. Hrvatskome saboru uputila Prijedlog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima. Sukladno Prijedlogu, osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 100 godina od rođenja osobe na koju se osobni podatak odnosi ili nakon smrti osobe na koju se osobni podatak odnosi. Ako datum rođenja i datum smrti osobe nisu poznati ili je njihovo utvrđivanje povezano s nerazmjernim teškoćama i troškovima, osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 70 godina od nastanka toga gradiva. Osobni podaci su podaci određeni posebnim zakonom kojim se uređuje zaštita osobnih podataka. Osobni podaci osobe koja je do 30.5.1990. godine obnašala javne dužnosti te bila pripadnik ili suradnik službe sigurnosti tako da je sudjelovala u kršenju ili ograničavanju ljudskih prava i temeljnih sloboda trećih osoba, dostupni su bez ograničenja. O Prijedlogu se raspravljalo na 7. sjednici Hrvatskoga sabora (HS), koja je započela 17.1.2018. O prijedlogu su se očitovale dva odbora HS-a, Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu i Odbor za zakonodavstvo. Među primjedbama Odbora za zakonodavstvo je i primjedba kako nije jasno tko će i na koji način dokazivati da je navedena osoba sudjelovala u kršenju ili ograničavanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. HS je 14.2.2018. prihvatio Prijedlog.¹⁰

10. <http://www.sabor.hr/prijedlog-zakona-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima-pr>, (pristupljeno 3.4.2018.)

Prijedlog zakona izazvao je rasprave u javnosti¹¹, više ili manje političke naravni. Prema mojim saznanjima, samo je jedan novinar primijetio jednu činjenicu vezanu uz dostupnost javnog arhivskog gradiva nastalog do 30.5.1990.: „Zanimljivo je da takvo rješenje nije postojalo u prijedlogu novog zakona kojeg je izradila radna grupa u kojoj je bio i Ivanović, nego je, tvrdi se, uvršteno kao rezultat javne rasprave. Međutim, kako je javna rasprava dostupna, vidi se da nitko takav prijedlog nije iznio.“¹²

27.4.2018. donesen je Zakon o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka, kojim se osigurava provedba Uredbe (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) (Tekst značajan za EGP) (SL L 119, 4.5.2016.)¹³ Pojmovi u smislu ovoga Zakona imaju jednako značenje kao pojmovi korišteni u Općoj uredbi o zaštiti podataka. Sukladno čl. 4. Opće uredbe „osobni podaci” znače sve podatke koji se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi; pojedinac čiji se identitet može utvrditi jest osoba koja se može identificirati izravno ili neizravno, osobito uz pomoć identifikatora kao što su ime, identifikacijski broj, podaci o lokaciji, mrežni identifikator ili uz pomoć jednog ili više čimbenika svojstvenih za fizički, fiziološki, genetski, mentalni, ekonomski, kulturni ili socijalni identitet tog pojedinca; „obrada” znači svaki postupak ili skup postupaka koji se obavljaju na osobnim podacima ili na skupovima osobnih podataka, bilo automatiziranim bilo neautomatiziranim sredstvima kao što su prikupljanje, bilježenje, organizacija, strukturiranje, pohrana, prilagodba ili izmjena, pronalaženje, obavljanje uvida, uporaba, otkrivanje prijenosom, širenjem ili stavljanjem na raspolaganje na drugi način, usklađivanje ili kombiniranje, ograničavanje, brisanje ili uništavanje.

7.6.2018. na dnevnom redu sjednica Vlade RH bio je Nacrt konačnog prijedloga Zakona o arhivskom gradivu i arhivima.¹⁴ Končani prijedlog isti je dan upućen HS-u. Osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 100 godina od rođenja osobe na koju se osobni podatak odnosi ili nakon smrti osobe na koju se osobni podatak odnosi. Ako datum rođenja i datum smrti osobe nisu poznati ili je njihovo utvrđivanje povezano s nerazmjernim teškoćama i troškovima, osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 70 godina od nastanka toga gradiva. Osobni podaci su podaci određeni posebnim propisom kojim se uređuje zaštita osobnih podataka. Osobni podaci osobe koja je do 30.5.1990. godine obnašala javne dužnosti te bila pripadnik ili suradnik službe sigurnosti, dostupni su bez ograničenja u dijelu koji se odnosi na obavljanje te javne dužnosti odnosno službe. Rasprava je zaključena 20.6.2018.¹⁵ Javnost, zaokupljena svjetskim nogometnim prvenstvom, reagirala je uglavnom oko datuma od kojeg su osobni podaci javnih dužnosnika, pripadnika ili suradnika službe sigurnosti dostupni javnosti, 30.5. ili 22.12.1990.¹⁶

11. <http://www.nacional.hr/tudman-prijedlog-zakona-o-arhivima-treba-imati-ambicioznije-polaziste/>, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sabor-raspravlja-o-zakonu-o-arhivima-vlada-namjerava-digitalizirati-i-liberalizirati-arhivsku-gradju--505843.html>, <http://www.dasb.hr/index.php/491-drzavni-tajnik-dr-sc-ivica-poljicak-arhivsko-gradivo-bit-ce-dostupnije>, <http://www.forum.tm/vijesti/i-ministarstvo-kulture-krenulo-s-prijedlogom-zakona-o-arhivima-5472>, <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/cilj-novog-zakona-je-i-pitanje-suocavanja-s-prosloscu-nedemokratskih-drustava-20170407>, <http://www.matica.hr/vijenac/620/arhivsko-gradivo-bit-ce-dostupnije-27296/>, <https://www.vecernji.hr/vijesti/dinko-cutura-hrvatski-drzavni-arhiv-most-intervju-1209744>, <https://www.srednja.hr/novosti/hrvatska/nastava-povijesti-streberska-i-puna-mitova-a-nastavnici-bez-stava/> ... (pristupljeno 4.4.2018.)

12. Zebić, 2017.

13. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=HR> (pristupljeno 10.6.2018.)

14. <https://vlada.gov.hr/sjednice/100-sjednica-vlade-republike-hrvatske/23949> (pristupljeno 7.6.2018.), <https://www.politikaplus.com/novost/171997/saboru-upucen-paket-konacnih-prijedloga-zakona-iz-nadleznosti-ministarstva-kulture> (pristupljeno 8.6.2018.)

15. <http://www.sabor.hr/konacni-prijedlog-zakona-o-arhivskom-gradivu-i-arh> (pristupljeno 27.6.2018.)

16. <https://www.politikaplus.com/novost/172384/obuljen-korzinek-opovrgava-da-se-novim-zakonom-zatvaraju-arhivi> (pristupljeno 21.6.2018.); <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sabor-prihvatio-izmjenju-zakona-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima-hasanbegovic-ovo-je-podmuklo-protulustracijsko-kukavicje-jaje-od-zakona/7538679/> (pristupljeno 28.6.2018.)

POČETNA VIJESTI SPORT NOVAC.HR LIFE KULTURA SPEKTAKLI VIRAL VIDEO SVE RUBRIKE

VIJESTI — Hrvatska

IZMJENE IZAZVALE PRIJEPORE

SABOR PRIHVATIO IZMJENU ZAKONA O ARHIVSKOM GRADIVU I ARHIVIMA

Hasanbegović: 'Ovo je podmuklo, protulustracijsko kukavičje jaje od zakona'

AUTOR: Goranka Jureško OBJAVLJENO: 29.06.2018. u 13:52

Zlatko Hasanbegović

Damjan Tadić / HANZA MEDIA

10%
IZ OVAJ
IZJAVI

Postani član
IKEA FAMILY
programa.

Saznaj sve na
IKEA.hr

© Inter-IKEA Systema s.v. 2018.

29.6.2018., izjava Zlatka Hasanbegovića, bivšeg ministra kulture, povodim usvajanja novog Zakona o arhivima i arhivskom gradivu. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sabor-prihvatio-izmjenu-zakona-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima-hasanbegovic-ovo-je-podmuklo-protulustracijsko-kukavicje-jaje-od-zakona/7538679/>

29.6.2018. Hrvatski sabor donio je Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Poglavlje IV. regulira korištenja javnog arhivskog gradiva. Javno arhivsko gradivo dostupno je od njegova nastanka ako zakonom nije određeno drukčije. Javno arhivsko gradivo koje sadrži klasificirane i druge tajne podatke dostupno je po isteku roka od 40 godina od nastanka ako drugim zakonom nije određeno drukčije. Osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 100 godina od rođenja osobe na koju se osobni podatak odnosi ili nakon smrti osobe na koju se osobni podatak odnosi. Ako datum rođenja i datum smrti osobe nisu poznati ili je njihovo utvrđivanje povezano s nerazmjernim teškoćama i troškovima, osobni podaci u javnom arhivskom gradivu dostupni su za korištenje 70 godina od nastanka toga gradiva. U slučaju davanja na korištenje javnoga arhivskoga gradiva koje sadrži osobne podatke prije isteka roka, nadležni državni arhiv poduzet će potrebne tehničke mjere radi prikrivanja identiteta osobe na koju se osobni podaci odnose (anonimizacija), a korisnik će potpisati izjavu kojom se obvezuje da neće otkriti identitet osobe na koju se osobni podaci odnose ako mu je poznat na temelju dostupnih podataka.

Javno arhivsko gradivo koje je nastalo do 30.5.1990. dostupno je za korištenje bez ograničenja, uz određene iznimke. Osobni podaci osobe koja je do 30.5.1990. obnašala javne dužnosti ili bila pripadnik ili suradnik službe sigurnosti dostupni su bez ograničenja u dijelu koji se odnosi na obavljanje te javne dužnosti odnosno službe.

Svaka osoba čiji se osobni podaci nalaze u javnom arhivskom gradivu ima pravo o gradivu koje se na nju odnosi dati pisanu izjavu kojom osporava istinitost ili potpunost svojih osobnih podataka uz navođenje arhivskog fonda i arhivskoga gradiva na koje se izjava odnosi. Nadležni državni arhiv mora dati na

uvid izjavu korisniku javnog arhivskoga gradiva na koje se izjava odnosi, i to zajedno s tim javnim arhivskim gradivom, a što su djelatnik korisničke službe nadležnoga državnog arhiva i korisnik obvezni potvrditi na preslici izjave upisivanjem nadnevka davanja izjave na uvid i potpisom.

Ministar nadležan za kulturu donijet će u roku od dvanaest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona relevantne pravilnike, do tada se primjenjuju postojeći, među kojima je i Pravilnik o korištenju arhivskoga gradiva (»Narodne novine«, br. 67/99.)

Lov na vještice

Držim kako nema osobe koja bi se protivila introspekciji, osobnoj ili kolektivnoj, i kažnjavanju kaznenih djela. Kao građanka RH želim, i vjerujem da moju želju dijeli veći broj mojih sugrađanki i sugrađana, živjeti u uređenoj zemlji u kojoj se zakoni poštuju i provode. Kao arhivistica tražim da se moju struku cijenu i priznaje.

U RH je, kao i svim članicama Europske Unije, 25.5.2018. na snagu stupila Opća uredba o zaštiti podataka. Koliko god je RH (ne)spretno dočekala Uredbu, koja izaziva dijametralno različita tumačenja pravnika, pozdravljam pravo na zaborav i držim ga jednako važnim pravu na sjećanje. Dijelovi Uredbe, ili barem pozivanje na istu, ugrađeni su u novi arhivski zakon. Arhivskoj službi RH tek predstoji suočavanje sa svim aspektima zaštite osobnih podataka i primjenom odredbi Uredbe u svakodnevnom radu na obradi i sređivanju gradiva, u radu s korisnicima i stvarateljima/imateljima gradiva.

Prema Ustavu RH jednakost građana među najvišim je vrednotama ustavnog poretka RH. Svakomu se građaninu jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. Svakom se jamči sigurnost i tajnost osobnih podataka.

4.5.2017. donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o arhivskom gradivu i arhivima koji praktički odriče zaštitu osobnih podataka u javnom arhivskom gradivu nastalog prije 22.12.1990. djelovanjem praktičkih svih saveznih i republičkih organa.

Novi zakon o arhivima donekle je blaži. Pravo na zaštitu osobnih podataka odriče se „samo“ osobama koje su do 30.5.1990. godine obnašale javne dužnosti te bile pripadnici ili suradnici službe sigurnosti, u dijelu koji se odnosi na obavljanje te javne dužnosti odnosno službe.

RH se mora suočiti sa svojom prošlošću, po potrebi donijeti zakon o lustraciji, kazniti osobe koje su kršile zakone, ali čak i tada, ni jednoj se osobi se ne smiju kršiti njena Ustavom zagwarantirana prava na sigurnost i tajnost osobnih podataka.

U RH, prema mojim saznanjima, nitko nije suđen isključivo zato jer je obnašao javne dužnosti u doba socijalizma te bio pripadnik ili suradnik službe sigurnosti, niti je donesen zakon na temelju kojeg bi ovakva suđenja bila moguća. Ne postoje službeni registri, javno objavljeni od strane nadležnih tijela, koji bi nabrajali obnašatelje javne dužnosti, pripadnike ili suradnike službe sigurnosti, do 30.5.1990. Neminovno se postavlja pitanje na temelju kojih kriterija će arhivisti odrediti ove osobe, i gdje pronaći relevantne podatke. Neminovno se postavlja pitanje o razlozima suradnje osoba sa službama sigurnosti. Znajući povijest ljudskog roda, ljudi su u određenim situacijama, kako bi sačuvali život, bili prisiljeni na određena ponašanja. Upravo stoga postoje zakoni, sudovi i suđenja. Arhivi ne smiju, ne trebaju i ne mogu na sebe preuzeti ulogu i teret donošenja „presuda“ na temelju nepostojećih zakona i podataka.

Nabrojana legislativa prisiljava arhiviste na propitivanje vlastite uloge u društvu i državi u kojoj žive. Arhivisti nisu izolirani od svoje zajednice. Svaka će arhivistica/arhivist sam odgovoriti na pitanje želi li biti apolitičan, ili sudjelovati u uređenju svoje države i društva. No, niti jedna arhivistica/arhivist ne smije djelovati van zakonskog okvira, i kršiti temeljna ljudska prava drugih osoba. Lov na vještice, sramotno razdoblje u povijesti Europe i Amerike, je iza nas. Ostavimo ga u prošlosti!

Zaključak

Republika Hrvatska u teškom je ratu postala samostalna zemlja, promijenila državni i društveni sistem. Nakon rata dolazi do sagledavanja dijelova hrvatske prošlosti koji su u prethodnim razdobljima, ovisno o utjecajima pojedinih režima, bili ideološki tumačeni ili manje dostupni.

Budući se iz jednopartijskog sustava praktički „preko noći“ prešlo u višestranačje, dobar se dio eminentnih osoba i rukovodećeg kadra iz razdoblja socijalizma učlanio u novoosnovane partije i stranke i preuzeo čelnu ulogu u društvu i državi. Hrvatska nikada nije provela lustraciju niti donijela zakon o istoj.

U proljeće 2017., na inicijativu političke stranke Most nezavisnih lista, donesen je Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, kojim su politički ciljevi stavljani iznad ciljeva arhivske službe, i na „mala se vrata“ uveo određeni oblik lustracije.

27.4.2018. donesen je Zakon o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka, kojim se osigurava provedba Uredbe (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) (Tekst značajan za EGP) (SL L 119, 4.5.2016.)

29.6.2018. donesen je Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Javno arhivsko gradivo koje je nastalo do 30.5.1990. dostupno je za korištenje bez ograničenja, uz određene iznimke. Osobni podaci osobe koja je do 30.5.1990. obnašala javne dužnosti ili bila pripadnik ili suradnik službe sigurnosti dostupni su bez ograničenja u dijelu koji se odnosi na obavljanje te javne dužnosti odnosno službe.

U Hrvatskoj nitko nije suđen isključivo zato jer je obnašao javne dužnosti u doba socijalizma te bio pripadnik ili suradnik službe sigurnosti, niti je donesen zakon na temelju kojeg bi ovakva suđenja bila moguća. Ne postoje službeni registri, javno objavljeni od strane nadležnih tijela, koji bi nabrajali obnašatelje javne dužnosti, pripadnike ili suradnike službe sigurnosti, do 30.5.1990. Neminovno se postavlja pitanje na temelju kojih kriterija će arhivisti odrediti ove osobe, i gdje pronaći relevantne podatke.

Popis literature

- Arhivi i arhivsko gradivo : Zbirka pravnih propisa 1828-1997.* (1998.). Zagreb. Hrvatski državni arhiv.
- Atlanti.* 2014. <http://www.iias-trieste-maribor.eu> (pristupljeno 3.4.2018.).
- Atlanti.* 2016. <http://www.iias-trieste-maribor.eu> (pristupljeno 3.4.2018.).
- Mokrović, N., Hedbeli, Ž. (2013.) *Metamorfoza arhiva kroz prizmu političkoga. : Zbornik radova sa stručnog skupa : 4. kongres hrvatskih arhivista „Arhivi i politika“.* Hrvatsko arhivističko društvo. Opatija, str. 45-57.
- Opći zakon o državnim arhivima* (1950.). Službeni list FNRJ, br.12.
- Ustav Republike Hrvatske* (1990.) Narodne novine, službeni list RH, br. 56.
- Wikipedija. <https://hr.wikipedia.org> (pristupljeno 5.4.2018.).
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* (1997.). Narodne novine, službeni list RH, br. 105. novine, 64/2000, 65/2009, 125/2011-Kazneni zakon, 46/2017.
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* (2018.). Narodne novine, službeni list RH, br. 61.
- Zakon o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka* (2018.). Narodne novine, službeni list RH, br. 42.
- Zakon o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave*, Narodne novine, službeni list RH, br. 93 iz 2006. i 104. iz 2016.
- Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima*, Narodne novine, službeni list NRH / SRH, br. 41 iz 1962., 15 iz 1965. i 25 iz 1978.
- Zakon o zaštiti osobnih podataka.* Narodne novine, službeni list RH, pročišćeni tekst, br. 106 iz 2012.
- Zbornik radova sa stručnog skupa : 4. kongres hrvatskih arhivista „Arhivi i politika“.* (2013.). Hrvatsko arhivističko društvo. Opatija.

Zebić, Enis. „Suočavanje s prošlošću“ važnije od ljudskih prava. 17. novembar/studeni, 2017., <https://www.slobodnaevropa.org/a/hrvatska-suocavanje-s-prosloscu/28859871.html> (pristupljeno 2.4.2018.).

SUMMARY

The XX century has fulfilled the South Slavs aspiration to live in one country. Three wars have marked rise and decline of a common state. The First World War has enabled establishment of the Kingdom of Yugoslavia. After the Second World War Croatia was one of the republics of the Socialistic Federal Republic of Yugoslavia. Josip Broz Tito and his firmly “No!” addressed to Stalin in the year 1948 has enabled Yugoslavia to create its own version of socialism. The Communist Party was the only legal party in Yugoslavia. Republic of Croatia won its independence in a heavy war. By the end of the XX century Croatia became independent state, changed the state and the social regime. After the War parts of the Croatian history are revisited. These parts were less accessible or ideologically interpreted in previous periods depending on influences of particular regimes. Transition from one-party to multi-party system has happened more or less overnight. Substantial part of socialistic eminent public persons and political leaders become members of the newly formed parties, and thus again members of social and state elite. Croatia has never proclaimed an act on lustration or executed one. First Croatian Law on Archival Records and Archives entered in force in the year 1997. In the spring of the year 2017 political party Most nezavisnih lista initiated changes and amendments of the Law. By this initiative political aims have surpassed archival, and a kind of lustration was introduced by the back door. Public archival records, created by the more or less all federal or republic bodies before the December 22, 1990, regarding personal data become in principle accessible without any restrictions. Simultaneously Ministry of Culture prepares a new archival law that was discussed by the Croatian Parliament. Personal data of the persons that filled public posts and were members or collaborators of the security services and thus participated in violation or restriction of human rights and basic freedoms of the third party are accessible without any restrictions. Legislative Committee of the Croatian Parliament remarks that it is unclear who will and how prove that a particular person has participated in violation or restriction of human rights and basic freedoms. On June 29, 2018 the Croatian Parliament has proclaimed Law on Archives and Archival Records. Chapter IV regulates consultation of public archival records. Public archival records are available for consultation from its creation if not regulated otherwise by the law. Public archival records that contain classified and other secret data are available for consultation 40 years after its creation if not regulated otherwise by the law. Personal data contained in public archival records are available for consultation 100 years after the concerned person was born or after the death of concerned person. If date of birth and date of death are not known or their determination demands disproportionate costs and difficulties, personal data contained in public archival records are available for consultation 70 years after its creation. In case of consultation of public archival records containing personal data prior to the expiry of anticipated period competent state archives will carry necessary technical measures to cover identity of the concerned person (anonimisation). User of the records shall sign a statement committing himself not to disclose identity of the person personal data are referring to, if these data are known on the basis of available data. Public archival records created before the May 30, 1990 are accessible without restriction, with certain limitations. Personal data of the persons that filled public posts and were members or collaborators of the security services till the May 30, 1990 are accessible without any restrictions regarding the part on performing duties or services. Each person whose personal data are accessible in public archival records has a right, regarding records concerning himself, to write a statement denying truthfulness and completeness of his own personal data and quoting archival records and archival records his statement is referring to. Competent state archives has to make available this statement to the user of the public archival records this statement is referring to, together with the public archival records themselves. Competent state archives’ reading room employee and user are bound to confirm this act signing the photocopy of the statement and registering the date of making statement available on the photocopy. General Data Protection Regulation (GDPR) (EU) 2016/679 entered in force in Croatia on May 25, 2018. Croatia is (not) prepared for the Regulation, and there are opposite interpretations given by jurist. Part of the Regulation, or at least references to it, are incorporated into the new archival law. Croatian archival service still has to face all the aspects of personal data protection and wide use of the Regulations provisions in everyday tasks regarding arrange, list and making archival records available for consultation, or work with creators and owners of records. According to the Constitution of the Republic of Croatia citizens equal rights are one of the highest values of the constitutional order of the Republic of Croatia. Respect for and legal protection of each person’s private and family life, dignity, reputation shall be guaranteed. The safety and secrecy of personal data shall be guaranteed. Croatia has to face its past, if necessary enter in force law on lustration, punish persons that had violated laws, but even then, no person’s rights on safety and secrecy of personal data quartered by the Constitution should not be violated. In Croatia there is no person that has been subject to trial only because he/she filled public posts and was members or collaborators of the security services during the socialism. There is no law that will make such trials possible. There are no official registers, released by the competent bodies, which list public officers, members or collaborators of the security service till the May 30, 1990. The unavoidable question arises on one’s motives for collaboration with the security service. That is why there are laws, trials and courts. The burden of delivering sentences on the basis of no existing laws and data cannot and should not fall on archives. Archivists are forced by the

legislation to challenge their own role in their states and societies. Archivists are not isolated from their communities. Each archivist will answer for him/herself if he wants to be apolitical, or to participate in regulating his state and society. But no archivist should act outside the law and violate other person's basic human rights. The Witch Hunt, shameful part of history is over. Let's leave that past behind!

Typology: 1.02 Review article

Submission date: 23.07.2018

Acceptance date: 08.08.2018